

Turóczi Péter

TISZA-VIRÁG

Tragédia két felvonásban

Második rész

Hetedik jelenet

A következő nap délelőttjén járunk. A helyszín Tisza unokahúgának Almásy Denisenek a villája Bécsben, ahová Tisza éppen megérkezik. Klasszicista szalon, sok dísszel, két egymással szembe fordított pamlag a színpad közepén, köztük egy kis asztal, a háttérben zongora, értékes falikárpitok, egy Ferenc József és egy Deák Ferenc kép. A szalonnához egy kis házi kápolna is kapcsolódik a bejárati ajtóval szemközti részen, egy külön helyiségben. Puritán, protestáns kápolna, térdeplőkkel és egy kis egyszerű oltárral.

DENISE *(ajtót nyitva)*

Isten hozott, drága bátyám, már annyira vártam, hogy tiszteletedet tedd nálam. Kérlek fáradj beljebb!

TISZA *(fáradtan)*

Köszönöm Denise, tudod, annyi a gondom mostanában, hogy még a kedvenc unokahúgomra sem jut időm.

DENISE *(érdeklődve, közben letelepednek, és a komorna kávéhoz)*

Mi nyomasztja a lelked Pista bácsi? Annyi mindent lehet hallani mostanában. Az ember már azt sem tudja, hogy mit higgyen. Folyamatosan imádkozom Istenhez a békéért, hiszen annyira feszült a légkör a merénylet óta, hogy úgy érzem minden imára szükség van.

TISZA *(gondterhelten)*

Béke... Azt hiszem az már elveszett.

DENISE *(riadtan)*

De hiszen legutóbb azt mondtad nekem Pista bácsi, hogy amíg te vagy a miniszterelnök, addig a béke ügye élni és virulni fog. Mi történt?

TISZA *(sóhajt)*

Tudod Denise, egy nemzet azon egyének összessége, akik arra vágnak és abban találják meg a boldogságukat, ha együtt független és hatalmas államot alkotnak. Ez a boldogság most veszélybe

került. Nekem pedig egy percre sem szabad megfeledkezni arról, hogy a magyar nemzetnek ebben a nagy korszakában nekem jutott a feladat, hogy a nemzet ügyét felelős állásban képviseljem. Egy percig sem szabad elfeledkezni arról, amit ez a helyzet rám hárít.

DENISE *(csodálkozva)*

Már téged is a háború gondolata vonz, mint a meggondolatlanokat a Ballhausplatzon? Hát eddig tartott csak erőd, mellyel a békét védted?

TISZA *(magát is győzködve)*

Éppen ellenkezőleg drága húgom. Nem hagyott el az Úr engem, és igenis érzek magamban erős akaratot, érzek magamban elszántságot, hogy mindazon erőnek amellyel az Úristen kegyelméből bírok, végső megfeszítésével ennek a nagy ügynek, amely tulajdonképpen Magyarország fennmaradása, a szolgálatába álljak.

Sokszor elmondtam már neked, amit a háborúról gondolok. A háború az emberi élet legborzasztóbb zivatarra, az ember sorsát romboló csapások legborzasztóbbika. Mint azt te is nagyon jól tudod, talán zsenge gyermekkoromtól eltekintve, soha nem tudott a háború vonzást gyakorolni képzelőtehetségemre. Az én képzeletemben a háború fogalma elválaszthatatlanul egybe volt forrva mindig, nem csak a katonák kiontott vérével, hanem a gyermekeknek és aggastyánoknak, özvegyeknek és árváknak irtózatosszerű szenvedéseivel is. A háború szó kiejtésénél lángba borult falvak, éhezők, didergők, nyomorgó asszonyok és gyerekek sokasága jelenik meg szemeim előtt és nagyon fiatal korom óta mindig azt vallottam, hogy a legnagyobb gonosztevő az, aki a háború átkainak és csapásainak szükség nélkül kiteszi az emberiséget.

Másrésről azonban a nemzetnek, amelyik érdekes akar lenni a nemzet névre, s az államnak, amely egy nemzet egyéniségét független, erős szervezetben kifejezésre akarja juttatni, a háború lehetőségétől nem szabad elzárkózni, s a szükséges háborúra mindig készen kell állnia. A probléma kulcsa tehát mindig a szükségesség kérdése.

Ez az a kérdés, amire most már talán más választ kell, hogy adjunk, mint akár pár nappal ez előtt. *(lesújtva, színpadiasan)* „Lenni vagy nem lenni, ez itt a kérdés.” *(gondterhelten mered maga elé, őrlődik.)*

KOMORNA

Elnézést a zavarásért asszonyom, egy paraszt ember kér bebocsátást. Azt mondja messziről jött, csak hogy beszélhessen a grófnővel.

DENISE

Küldje be, kérem!

(Tisza felnéz halvány érdeklődéssel őrlődéséből)

TIBORCZ JÓZSEF *(fáradtan, alázatosan. Tiszát nem ismeri fel)*

Jó napot kívánok nagyságos asszonyom, Tiborcz József vagyok. Elnézést kérek, nem tudtam, hogy vendége van, jó napot kívánok Önnek is nagyságos uram! *(Tisza és Denise viszonzják a köszönést)*

DENISE

Mi járatban van jó ember? Tudja, hogy mindent szívesen meghallgatok.

TIBORCZ JÓZSEF

Tudja asszonyom, én az Ön családjának gyulai birtokáról jöttem el idáig, mert az intézőkkel nem sikerült megbeszelnem a dolgomat. Tudniillik, ahol én lakom, Gyulán, nagyon sok a szláv nemzetiségű, és mindeddig az együttélés békés volt és örömteli. De az elmúlt időben minden megváltozott. Agitátorok járnak a várost, hergelik a szlávokat ellenünk, magyarok ellen, és ők hergelődnek is szívesen. Folyamatosak az atrocitások, a földemet, amiből élek, ebben az évben már kétszer égették fel, s nem maradt mit ennünk a családommal, pedig egy beteg feleséggel és egy himlős gyerekkel egyébként is van gondom elég. És ennek a tetejébe, múltkor meg a kocsmában, mikor panaszoltam bajomat, a szlávok belém kötöttek. Hát csak nem bírtam megállni, hogy oda ne csapjak, a Jóisten látja lelkemet, hirtelen haragból tettem. S még engem kötöttek ki, hogy asszonyom a közrend ellen izgatok. Hát hol itt az igazság kérem?! A szlávok tanúskodtak ellenem, s mindennel megváltak, így végül javaimat elvették, s most hajlék, s megélhetés nélkül utolsó elkeseredésemben jöttem el Önhöz asszonyom, hogy ügyemben valami lépést foganatosítani méltóztassék. Mert hogy van

az, hogy a kisebbség bírása, s tönkretevője legyen a többségnek, mely neki jogokat engedélyezett, s anyaországára ellen kiállt, hogy a szomszédot erősítse. Történjen valami asszonyom kérem. Én még harcolni is szívesen mennék, hogy ezt a kórt csírájában elfojtani lehessen, s békességemet, és javaimat visszaszerezhessem, csak kérem segítsen. Ön ismeri a miniszterelnököt, vannak nagyemberek az ismeretségi körében, kérem terjessze fel ügyemet, és szorgalmazza a megoldást, mert már nem bírjuk tovább az inzultusokat, s a széthúzó erők elleni tehetetlen düh mardosását.

(Tisza elképedve néz, szemét képtelen levenni a beszélő Tiborczról)

DENISE *(elkomorodva)*

Ez valóban nincs így rendjén Tiborcz gazda. De éppen a legjobbkor jött, hiszen az úr, akit vendégül látok ma, nem más, mint Tisza István miniszterelnök úr. Azt hiszem ő már tudja is, hogy mit kell tennünk.

TISZA *(már határozottan)*

Köszönöm, hogy mindezt elmondta Tiborcz úr. Az Ön szavai oly váratlan megerősítést adtak most nekem, melyet másként nem tudok értelmezni, csak mint az Úr, az egyetlen Isten iránymutatását nagy dilemmámban. Mondja meg mindenkinek Gyulán, és mindenhol, amerre jár, hogy a magyar nemzet nem hagyja magát sem legyőzni, sem eltörölni, s amíg van miért, addig küzdeni fogunk. Készüljenek, mert oda fogunk csapni. A földje miatt pedig ne aggódjon, megoldjuk azt is.

TIBORCZ JÓZSEF *(hálással)*

Köszönöm nagyságos uram, köszönöm! Tudnia kell, hogy a nép készen áll, hogy megvédje magát. Számoljunk le az agitátorokkal, és ne hagyjuk, hogy tönkretegyék ezt a gyönyörű országot, melyet őseink építettek vért verejtékezve azért, hogy nekünk otthont adjon, békét és bőséget.

DENISE *(meggyőződéssel)*

Tedd, amit tenned kell Pista bácsi. De még mielőtt megtennéd a döntő lépést, kérlek kérjünk áldást az Úrtól magunkra, s hazánkra Magyarországra, hogy a földinél magasabb hatalom által legyen biztosítva lelkiismeretünk tisztasága, s ügyünk igaza. Kérem Tiborcz gazda, jöjjön velünk, s imádkozzék a nép nevében a békéért, s a becsületért.

(Tisza és Tiborcz bólintanak, miközben Denise beszél, és mind bemennek a kis kápolnába, ahol letérdelve imádkozni kezdenek. A középső térdplón az oltárhoz legközelebb Tisza, tőle jobbra hátra Denise, balra hátra pedig Tiborcz térdel le.)

TISZA *(hangosan imádkozik, a többiek lehajtott fejjel mögötte néha Ament mondanak)*

Hatalmas Isten! Élet és halál szabados Ura! Imára emeljük most hozzád lelkünket; hozzád, aki küzdelemre, megpróbáltatásra, veszélyre hívsz el egyeseket és nemzeteket. Hozzád, aki egyedül vezethetsz át bennünket a reánk zúduló gonosz szenvedélyek viharzó tengerén.

Harcban állunk, Uram; de nem gyűlölség, nagyra-vágyás, hódítási vágy adta a fegyvert kezünkbe.

Megtámadták atyai örökünket, el akarják ragadni legdrágább kincsünket, édes hazánkat. Meg kell védelmeznünk azt a legféltettebb javunkat, melynek szeretetét Te oltottad az emberi lélekbe.

Jóságos Isten, mi gondviselő Atyánk! Ebben a küzdelemben ne hagyj el bennünket! Tebened bízunk Uram, Tehozzád fohászkodunk. Acélozd meg karunkat, erősítsd meg lelkünket, vidd diadalra igaz ügyünket! Tudjuk, hogy ez a diadal honfivérbe kerül. Készen állunk Uram, s ha úgy rendeled, feláldozzuk hazánkért életünket. Hiszen porszem vagyunk a Te kezében; egész földi életünk múltó pillanat az örökkévalósághoz képest. Miért hozhatnánk azt könnyebben áldozatul, mint veszélyben forgó hazánkért?! Ha pedig ép egészségben hoz e harcból szereteteinkhez vissza gondviselő kezed, áldani fogunk Téged, és szentül megfogadjuk, hogy meg fogjuk becsülni a béke áldásait; hálánkat lerovandó, buzgólkodni fogunk a szeretet építő munkájában.

Ha azonban másként végeztetett el, gyermeki alázattal nyugszunk meg majd határozatodban. Legyen meg a Te akaratod; csak arra kérünk, hogy ne hiába essék az áldozat, és hogy kegyelmedbe fogadd azokat, akik ebben a szent küzdelemben vérüket ontják majd. Irgalmas Isten, könyörület és bocsánat Istene, a Te kegyelmedbe ajánljuk hazánkat és életünket, vezess és védelmezz minket, győzelemben, vagy halálban, örökké a te szolgálád vagyunk! Ámen!

(az áment egyszerre mondják mind a hárman, majd visszamennek a kápolnából a szalonba)

TIBORCZ JÓZSEF

Gyönyörű imádság volt nagyságos uram! Köszönöm, hogy újra reményt és hitet adott a parasztság szívébe. Indulok is, hogy elmondhassam a hírt a magamfajtanak, hogy megvédjük magunkat, és győzni fogunk. *(el)*

TISZA

Isten áldja Tiborcz úr, Isten áldja!

DENISE *(csüggedten)*

Azért remélem nem ragad el majd túlságosan a hév Pista bácsi. A győztes és igaz háború is ugyanolyan borzasztó, mint amit elvesztenek. Kérlek légy mértékletes, és igyekezz majd a lehető legkevesebb áldozattal elősegíteni a nemzet kétségkívül igaz és becsületes ügyét!

TISZA

Erre szavamat adom drága húgom! Hidd el, engem is elkeserít, hogy egy ilyen – idővel kétségkívül nagyra nő – háború intézésében van részem. Bánt, hogy még csak részt sem vehetek majd a küzdelemben. Lelkiismeretem azonban immár nyugodt; már nyakunkon volt a hurok, amellyel, ha most még el nem vágjuk, alkalmasabb időben fojtottak volna meg bennünket. Ez igazság birtoklása nem veszi el azonban egészen a fájdalmat, melyet amiatt érzek, hogy mégiscsak ekképp alakultak a dolgok. Nincs előttünk immár csak egy út. Isten kegyelméből ez a mennybe, s nem a pokolba visz majd minket.

DENISE

Úgy legyen! Menj, és tedd, amit tenned kell, drága Pista bácsi!

TISZA *(indulni készül)*

Megyek, és elvégzem a feladatot, melyet Isten nekem rendelt, s amiért életemmel felelek. Isten áldjon húgom, remélem hamarosan újra találkozunk. *(el)*

DENISE

Isten áldjon! Isten áldjon!

Nyolcadik jelenet

Ugyanaz nap délutánján vagyunk, a helyszín a tanácsterem, Tisza éppen megérkezik a szivarszobába, ahol Burián már várja őt. A többiek gyűlekeznek a tanácsteremben.

TISZA

Szervusz Burián uram, ne haragudj, hogy késtem egy kicsit, de sorsdöntő jelet kaptam az Úrtól az imént Denise unokahúgomnál. Most már késznek érzem magam lelkiileg arra ami majd most következik.

BURIÁN (*mosolyogva*)

Nos, ez rendkívül jó hír barátom. Nekem is vannak híreim. Ahogy megbeszéltük, Ferenc József elé terjesztettem a kéréseidet. Ő hangsúlyozta, hogy fontos elsimítani a közted és kollégáid közti nézeteltéréseket, de úgy gondolja, hogy ezek a különbségek már nem jelentősek. Örömhír, hogy minden olyan kérdésben, ahol szilárdan kifejtetted állásponyodat, a király támogatásáról biztosított, beleértve Szerbia annexiójának tilalmát is. Mindemellett arra kér téged a király, hogy az ultimátum ügyében tedd függővé állásponyodat a katonai szempontoktól. Ez természetesen azt jelenti, hogy egyezz bele a gyors, egy lépésben elrendezett ultimátum lehetőségébe.

TISZA (*közbevágva*)

Remek. Azon új információk fényében, melyeket a magyar nép hangja mennydörgött a fülembé, úgy hiszem ez az utolsó kérés már nem tartozik a vitás pontok közé. Ha más nincs, ami fontos, akkor menjünk is át a tanácsterembe, és tegyünk pontot ennek az átkozott ügynek a végére. (*elindul*)

BURIÁN (*kissé meglepetten*)

Rendben. Menjünk. (*utána megy.*)

(*A tanácsteremben időközben a miniszterek, Tschirschky, a király és Stürgkh is elfoglalja a helyét.*)

Burián a király fülébe súg valamit, mielőtt leül.)

BURIÁN (*hivatalos hangon*)

Mint Ferenc József király személye körüli miniszter, és levezető elnök, őfelsége nevében megnyitom az ülést. Felkérem őfelsége Ferenc József királyt, hogy mondja el nyitóbeszédét.

FERENC JÓZSEF

Szeretettel köszöntök mindenkit. Egy héttel ezelőtt abbahagytuk a Koronatanácsot, mivel nem voltunk képesek konszenzusos döntést hozni. Ha jól értettem meg a hozzám eljutott híreket, az elmúlt időben sikerült informális úton közelíteni az állásponyokat, és ha minden igaz, akkor most meg is tudjuk hozni a döntést Szerbia kérdésében.

Külügyminiszter úr, kérem terjessze elő a javaslatot.

BERCHTOLD

Köszönöm a szót fenség. Tisztelt Koronatanács! Azt javaslom, hogy a trónörökös haláláért, és a szerb arcátlanságokért elégtételt véve juttassunk el ultimátumot Szerbiához 48 órás határidővel, 1914. július 25-én, amikor a francia elnök befejezi Oroszországban tett hivatalos látogatását. Ha azt a szerbek nem fogadják el, javaslom, hogy kezdjük meg az azonnali mozgósítást. Szeretném már előre jelezni, hogy minden a tervtől való eltérés, késlekedés komoly katonai nehézségekkel járhatna. Ezen kívül azt is szeretném leszögezni, hogy még a sikeres mozgósítás után is lehetséges lehet a békés megoldás, ugyanakkor a komolyan vehetőségünk is megmarad. Röviden ennyi lenne a mai döntés lényege. Köszönöm a figyelmet.

BURIÁN

Kíván valaki hozzászólni az elhangzottakhoz, mielőtt szavazásra bocsátom a tervet? (*Tisza jelez.*) Igen miniszterelnök úr, parancsoljon.

TISZA

Köszönöm. Tisztelt Koronatanács. Szeretném hozzávetetni a tervhez azt a meglehetősen fontos kitértelt, hogy Szerbia a Monarchiához való csatolása nem kívánatos, és nem is cél. Látni kell, hogy ez a Monarchia elemi érdeke, hiszen csak így lehet esélyünk a konfliktus lokalizálására. Mivel feltett szándékom, hogy ezt, mint külpolitikai célt a Monarchia hivatalos külpolitikai irányvonalává tegyem, remélhetjük, hogy elkerülhetjük a probléma európai, vagy neadjisten világháborúvá való szélesedését.

(*kinyílik az ajtó, és besiet rajta egy osztrák diplomata, Buriánhoz siet, és súg neki valamit.*)

BURIÁN

Elnézést miniszterelnök úr. Báró Friedrich von Wiesner a szarajevói merénylet kivizsgálásával megbízott tisztviselőnk szeretne rövid jelentést tenni, mert úgy érzi az kihatással lehet a döntésre. Megteheti a jelentését fenség? (*a király bólint*) Öné a szó Wiesner.

WIESNER

Tisztelt Koronatanács! Elnézést, hogy csak így be-rontottam, de siettem, ahogy csak tudtam Szarajevóból, hogy jelentésemet még időben megtehes-

sem. Nagyon röviden. Sajnos azt kell, hogy megosszam Önökkel, hogy nem rendelkezem szilárd bizonyítékokkal a szerb kormány a merényletben való részvételét illetően, sőt több jel is e lehetőség kizárására mutat. Kérem a tisztelt Koronatanácsot, hogy ezt figyelembe véve hozza meg döntését. Köszönöm a figyelmet! *(el)*

BURIÁN

Köszönjük Wiesner, elmehet. Tisza miniszterelnök úr, újra Öné a...

TSCHIRSCHKY

Elnézést, hogy közbevágozok Burián úr, de szeretném figyelmeztetni a tisztelt Koronatanácsot, hogy az imént hallottak korántsem jelentik azt, hogy a szerb kormány nem volt benne a merényletben, hiszen cinkossága szinte már magától értetődő. Ezt Németország nevében is megerősíthetem, illetve a mi titkos vizsgálataink nem találtak olyan jeleket, melyek ne a szerb kormányra terelték volna a gyanút.

Ha pedig ez nem lenne elég, elég csak megnézni a szerb diplomaták és a szerb sajtó provokatív hangvételű, ordenaré kijelentéseit, amik szinten önmagukban casus bellit kell, hogy jelentsenek egy nagyhatalomnak, már ha az Osztrák-Magyar Monarchia még annak tartja magát. Németország nagyhatalomnak és szövetségesnek tartja a Monarchiát, és erősen ajánlja a helyzet szigorú, de igazságos rendezését, amelyet az imént Berchtold külügyminiszter felvázolt. Elnézést még egyszer a közbeszólásért, de egy nyilvánvalóan megvezetett diplomata szavai nem szabad, hogy elbizonytalanítsák Önöket. Köszönöm a figyelmet.

TISZA

Én azt gondolom, hogy egy vizsgálat nem elegendő a helyzet felderítésére, és tovább kell kutatnunk a merénylet körülményeit. Nincs azonban már annyi időnk, amennyi alatt száz százalékos bizonyítást szerezhetnénk. Ezt a háborút az antant kényszeríti ránk Szerbián keresztül, és összességében létünk a tétje a döntésünknek. Már nyakunkon van a hurok, s ha most nem vágjuk le, alkalmasabb időben megfojtanak vele. Immár én is azt mondom cselekednünk kell, hisz népünk sorsa, s nemzetünk jóléte a tét. Azt javaslom szavazzunk, ha már a konszenzus létrejött, s a részleteket hagyjuk későbbre.

Köszönöm a figyelmet. *(mindenki bólogat)*

BURIÁN

Szavazásra bocsátom akkor tehát a kérdést. Kérem jelezze, aki egyetért a Berchtold külügyminiszter úr által javasoltakkal, a Tisza miniszterelnök úr által tett kitétel figyelembevételével. *(mindenki felteszi a kezét, aki szavazhat.)* Egyhangú. Köszönöm. Javaslom, hogy folytassuk a határozat megszövegezésével. Ófelsége most távozik, a kész javaslatot majd aláírásával hitelesíti. *(király el.)*

(Tisza feláll, és int Tschirschkynek, hogy kövesse a szivarszobába. A többiek elkezdik megszövegezni az határozatot, csekély vita kíséretében. Tisza és Tschirschky a szivarszobában rágyújtanak)

TISZA

Szeretnék váltani Önnel pár szót nagykövet úr, amiről örülnék ha majd a császárat is tájékoztatná.

TSCHIRSCHKY

Ez természetes miniszterelnök úr, hallgatom Önt.

TISZA

Köszönöm. Nos, mint azt bizonyára tudja, én mindig az az ember voltam, aki óvatosságra intett, aki a józan, megfontolt döntések mellett szállt síkra. Bizonyára érdekli, hogy most akkor miért szavaztam meg ilyen könnyen ezt a hatalmas horderejű kérdést, ami bár józan és megfontolt, óvatosnak azért nem mondanám. Tudja, napról napra erősödött meg bennem az a meggyőződés, hogy a Monarchiának energikus lépésekre kell elszánnia magát életképességének bizonyítása, és a délkeleten uralkodó túrhetetlen viszonyok megszüntetése érdekében. A szerb sajtó és a szerb diplomaták, ahogy Ön is mondta, olyan szemtelen hangot ütnek már meg, amit egyszerűen nem lehet tovább tolerálni. Tudja, nagyon nehéz volt arra az elhatározásra jutnom, hogy végső soron a háború mellett foglaljak állást, de most már – köszönhetően néhány véletlenül fülembé jutott fontos információnak, és az isteni iránymutatásnak – szilárdan meg vagyok győződve ennek szükségességéről, és minden erőmmel a Monarchia nagyságát fogom szolgálni. Tudja, Németország a Monarchia melletti feltétel nélküli kiállása nagy befolyást gyakorolt Ferenc József király határozott magatartására, és minket is megnyugtatott.

(Megrázza Tschirschky kezét erélyesen.)

Együttes erővel nyugodtan és szilárdan nézünk a jövő elé!

TSCHIRSCHKY (*mosolyogva*)

Ennek igazán örülök miniszterelnök úr, végre egy igazi férfi! Remélem tudja, Németország a végső-kig szövetségese mellett áll majd. Most viszont úgy látom, a kollégái már végeztek is az ultimátum szövegével, és szükség van Önre is a végső döntés meghozatalához, talán fáradjunk vissza a tanácssterembe. (*viasszétálnak és leülnek*)

BURIÁN

Tisztelt Koronatanács! A végső szövegbe tehát a külügyminiszter által elmondottak mellé belekerült Szerbia annexiójának elutasítása, ugyanakkor a közösügyi miniszterek döntése értelmében megmarad a lehetőség, hogy kisebb határmódosításokra kerüljön sor Szerbia és a Monarchia között, illetőleg, hogy más balkáni államok javára Szerbia területének csökkentése is bekövetkezessen. A határozat nyíltan deklarálja, hogy a Monarchia nem kíván tehát hódító háborút folytatni, amit ezáltal az idegen hatalmak tudomására is kívánunk hozni. Kérem emelje fel a kezét, akinek a számára elfogadható a határozat, és az abból következő ultimátum. (*mindenki felteszi a kezét.*) Egyhangú. A rendkívüli Koronatanács ülését ezennel bezárom. Tisza miniszterelnök úr szeretne még zárásképp mondani néhány dolgot.

TISZA

Köszönöm! Azért kértem szót, hogy arra kérhessem Önöket és a Ballhausplatzot, hogy informálják a sajtót arról, hogy az ultimátumban rögzített követelések szigorúak, de teljes mértékben igazolhatók és szükségesegek, és teljesen kizárt ezeket illetően engedményeket tenni. Mindazonáltal azt is szeretném ha tudatná a sajtó képviselőivel, hogy ez nem lehet akadály a békének, mivel a Monarchia csak az egy szomszédos államtól elvárható előzékenység kinyilvánítását követeli. Ez fontos, hogy eljusson az antant országok sajtójába, még akkor is, ha Berchtold külügyminiszter úr úgy fogalmazza majd meg az ultimátumot, hogy annak elfogadása egy szuverén állam részéről a legnagyobb mértékben valószínűtlen legyen. A következő napokban visszamegyek Magyarországra, és felkészítem népemet a várható háborúra, javasolom Stürgkh osztrák miniszterelnök úrnak,

hogy a diplomáciai intermezzót Ő is hasonlóan használja ki. Alea iacta est. Köszönöm a figyelmet.

(*a tanács feloszlik, mindenki elsiet.*)

Kilencedik jelenet

A következő héten, július 28-án járunk. A helyszín a magyar parlament ülésterme. Tisza, mint miniszterelnök a pulpitus felszólaló helyéről beszél. A felszólalásokat folyamatos „úgy van” illetve „éljen” bekiabálásokkal kísérik a képviselők, az utcán pedig Tisza és háborúpárti demonstrációk zajlanak. A jelenet kezdetén a házelnök éppen befejezi Ferenc József háborús kiáltványának felolvasását.

HÁZELNÖK (*olvassa a kiáltványt*)

„...Ebben a komoly órában tudatában vagyok elhatározásom egész horderejének s a Mindenható előtti felelősségnek. Mindent megfontoltam, mindent meggondoltam. Nyugodt lelkiismerettel lépek a kötelesség útjára. Bízom népeimben, akik minden viharban híven és egyesülten sereglettek mindig trónom köré és hazájuk becsületéért, nagyságáért és hatalmáért a legsúlyosabb áldozatokra is mindig készen állottak. Bízom Ausztria-Magyarországnak önfeláldozó lelkesültséggel telt vitéz hadseregében.

És bízom a Mindenhatóban, hogy fegyvereimnek adja a győzelmet.

Ischl, 1914. július 28. Ferenc József s. k.”

Most pedig megadom a szót Tisza István miniszterelnök úrnak, hogy mondja el napirend előtti felszólalását.

TISZA (*ünnepélyesen*)

Mélyen Tisztelt Ház! Azért kértem lehetőséget arra, hogy itt most napirend előtt felszólalhatok, mert amint azt az imént hallhattuk, Szerbia visszautasította jegyzékünket, s a mai naptól emiatt hadiállapotban vagyunk velük. Éppen ezen események hatására van szerencsém egy jelentést benyújtani a háború esetére való kivételes hatalom igénybeviteléről Önök elé. Tisztelt ház! Ezen jelentés benyújtásában adva van a mai helyzet jellemzése, egy olyan helyzeté, amely szükségképpen felfüggeszti egy időre a képviselőház tevékenységét és tanácskozásait. Olyan időket élünk,

tisztelt képviselőház, amidőn a beszédek, a viták, a tanácskozások helyét a fegyveres tények fogják elfoglalni, és éppen ezért ebben a történelmi nevezetességű, felelősségteljes pillanatban csak egy néhány szót intézek a kormány nevében Önökhöz.

Tisztelt ház! Lelkesedve, nemzetünkre büszkén, emelkedett lelki állapotban szemléljük azt a férfias elszántságot, amely az egész magyar nemzetben megnyilvánul nemzetiségi különbség nélkül. Az egész magyar nemzet tette készen jön királya hívására a zászlók alá, s nekünk, a kormány tagjainak, éreznünk kell azokat a nagy és szent kötelességeket, amelyeket ez a lelkesültség hatványozott erővel hárít a mi vállainkra. A mi kötelességünk gondoskodni róla, hogy ez a lelkesedés ne vesszen kárba és hogy érvényesülhessen a sikeres harci cselekedetek mezején is. Éppen ezért alkotmányos befolyásunkat úgy kell gyakorolnunk, hogy ez a harc, amelyet ránk kényszerítettek, amelyet, a talán túlzásba is vitt, béketűrés összes kísérleteinek kimerítése után vettünk magunkra, véget ne érjen addig, amíg meg nem szereztük a magyar nemzetnek és a monarchiának a jövőbeni nyugalom, biztonság és béke állandó biztosítékait. Ehhez pedig szükséges, hogy ne homályosodhasson el az az igazság, mely erőforrása volt a nemzetnek a múltban, de amelyre, mint erőforrásra szükségünk van ma is. Az igazság az, hogy ez a háború az egész nemzetnek jogos önvédelmi harca. Köszönöm a figyelmet.

HÁZELNÖK

Megadom a szót Andrássy Gyula, majd Apponyi Albert képviselőúraknak.

ANDRÁSSY *(felindulva)*

Tisztelt Ház! Nem kétséges, hogy Szerbiával szemben már okvetlenül tisztázni kellett a helyzetet, és hogy ami történt a lehető legjobb döntés következménye volt. Éppen emiatt nem akarom most egyáltalán a kormány politikáját bírálni, még abból a szempontból sem, hogy vajon nem voltak-e mulasztások a múltban, vagy, hogy vajon minden a kellő időben történt-e meg, esetleg, hogy vajon nem lehetett-e volna más útra is térni ebben az ügyben. Ezen kérdések feltételét fenntartom magamnak majd későbbre. Most, ezen a történelmi napon csak arra szorítkozom, – s erre fel vagyok hatalmazva a szövetséget ellenzék által – hogy kijelentsem, hogy a szövetséget ellenzék ha-

zafias kötelességét azon nagy ellentét ellenére, amely elválasztja a magyar kormánytól, és amely, sajnos, változatlanul fennáll, mindenben teljesíteni fogja. Emellett a szövetséget ellenzék elvárja és reméli, hogy minden magyar ember e példát követni fogja, és nem fogja elfelejteni, hogy a magyar nemzet becsülete és a magyar nemzet létérdekei forognak kockán, amiért mindenkinek áldoznia kell.

Köszönöm a figyelmet!

TISZA

Elismerésem, és hálás köszönetem barátom!

APPONYI *(meghatva, felindulva)*

Tisztelt Ház! Az előttem szóló Andrássy Gyula barátomhoz hasonlóan én is a szövetséget ellenzék felhatalmazásával és nevében beszélek. Mi mélyen átérezzük ennek az órának történelmi jelentőségét; mi teljesen át vagyunk hatva attól, hogy az a leszámolás, amely megindult, kikerülhetetlen volt, és hogy azzal nem a támadásnak terére lépünk, hanem egy elemi, védelmi kötelezettséget teljesítünk. Ennek a leszámolásnak megkezdésére mi is csak egy szóval felelhetünk, azzal a szóval, amely az egész közönségnek ajkain van, és ez a szó az: Hát végre! *(rövid hatásszünetet tart.)*

Mélyen tisztelt ház! Ez a nemzet, amely a maga állami önállóságára féltékeny, teljes szolidaritásban jár el a veszélyek pillanatában a Monarchia másik államának nemzetével, s reméli, hogy a leszámolás szükségessége szűk térre fog szorítkozni. Ha azonban ebben a reményében csalódnék, akkor semmitől sem retten vissza, bízva saját erejében, bízva véderőnk katonai erényeiben, és bízva abban a szövetségi hűségben, amely a veszély első pillanataiban máris megnyilvánult. Ezen nagy történelmi cselekedetek sorozatának vége Isten segítségével nem lehet más, mint a Monarchia tekintélyének megerősödése, Magyarország alkotmányának és törvényes önállóságának és egységének megszilárdítása. Isten velünk van! Köszönöm a figyelmet!

(Tisza meghajol Apponyi felé.)

HÁZELNÖK

Tisztelt Ház! A rendkívüli állapotokra való tekintettel a mai utolsó feladatomban az, hogy kihirdessem a király leiratát, melyben bejelenti, hogy az Országgyűlés munkájának folytatását bizonytalan

időre elnapolja. Az ülés bezárása előtt Csermoh János hercegprímás szeretne szólni a főrendiház és az egyház nevében néhány szót.

HERCEGPRÍMÁS *(ünnepélyesen)*

Tisztelt Ház! Akkor, amikor most törvényhozási munkánk megszakad, és a szót a fegyverek veszik át, nemcsak ennek a testületnek, hanem a nemzet minden tagjának tekintete hódolatteljes tisztelettel s a legtörhetetlenebb, a legszeretetteljesebb ragaszkodással fordul Ő Felsége fennkölt személye felé, aki mint a legalkotmányosabb király áll az ország élén, s aki most mint legfőbb hadúr rendelkezte el a nemzet nagy érdekeinek megvédését. Azt hiszem, minden magyar ember fohásza száll az Egek Urához, kérve, hogy a Gondviselés a mi jószágos királyunkat tartsa meg erőben, egészségben a nemzet javára. Nem háborút akarunk, hanem békét. De nem azt a békét, amely elernyedéshez és halálhoz, hanem azt, amely az élethez vezet. És ha ezt a békét nem tudtuk újabb engedékenységünkkel sem biztosítani, úgy – ha fáj is – de nem szabad visszariadnunk a háború borzalmaitól és áldozataitól sem.

Ha valaha igaz volt, most százszorososan az: „ha békét akarsz, készülj a háborúra”, és ha volt valaha igazságos háború, úgy bizonyára ez az, amely nemcsak a rideg jog hanem a morál legszigorúbb követelményeinek is megfelel. Éljen a haza, éljen a király!

(Mindenkinek kiabálja: Éljen a haza, éljen a király!)

HÁZELNÖK

Őfelsége parancsára a háború kitörése miatt tehát az ülést bezárom, és az összes folyamatban lévő ügyet elnapolom.

Tizedik jelenet

A helyszín újra a parlament folyosója. Tisza kijön az ülésteremből, nagy ovációtól kísérve, majd a háború ünneplői továbbmennek, Tisza pedig gondterhelten leül egy pamlagra. Az Újságíró mellé ül, és beszélgetni kezdenek.

ÚJSÁGÍRÓ

Jó napot miniszterelnök úr.

TISZA

Á, maga az. Pár éve jól átejtett. *(mosolyog)* Kérem, most ne fárasszon, nem kívánok interjút ad-

ni, szeretném egy kicsit rendezni a dolgokat a fejemben.

ÚJSÁGÍRÓ *(fáradtan)*

Ne aggódjon, nincs már mit megírni. Mától a hatidúsítóknak áll a zászló. Egyébként Ady Endre vagyok!

TISZA *(méregetni kezdi)*

Maga Ady? A versei alapján sokkal véresszajúbbnak gondoltam. Most, hogy itt áll előttem egészen rendes embernek tűnik. Igazán írhatna jobb verseket is.

ÚJSÁGÍRÓ

Majd megfontolom. *(mosolyog.)* Maga meg hozhatna jobb döntéseket is. Most komolyan kérdezem, miért vállalta el ezt a szerepet? Maga lesz így a békebontás szimbóluma egész Európában, ha ez a háború elharapózik, és lássuk be, el fog. Komolyan ennyire fontos lenne az átkozott Monarchia nagyhatalmi státusza nekünk, magyaroknak?

TISZA *(maga elé révedve)*

Tudja, válságos pillanatban hitvány gyávaság kitérni a kötelesség teljesítése elől. Ha tehetném a fronton védeném meg azt, ami a miénk, de az Úristen úgy rendezte, hogy nekem ez a hálátlan szerep jutott. Nincs bennem dicsvágy. Idestova már tizenkét éve, hogy hol közelebb, hol távolabb a jövőben, de folyamatosan kísért bennünket egy nagy európai háború veszélye és szelleme. S ha ez a háború kiüt – amire Ön is utalt az előbb – az nem lesz gyerekjáték sem a Monarchia, sem a magyar nemzet számára, s igen könnyen fejlődhet élet-halál harccá az utóbbi szempontjából. Éppen ezért van az, hogy a Monarchia nagyhatalmi állása, hatalma, mindenkinek fontos, aki benne él, de senkinek sem annyira, mint a magyar népnek. Mi most privilegizált helyzetben vagyunk, miközben a csehek például egy tartományként élnek, és nincs beleszólásuk abba, hogy mi történjen velük.

ÚJSÁGÍRÓ *(hitetlenkedve)*

Miért gondolja, hogy ez a háború bármi jót is garantál számunkra? Ez nem is a mi háborúnk, hanem a németeké, hogy felborítsák a status quo-t, és megszerezzék Európában a vezető szerepet az angoloktól. Mi csak eszközök vagyunk a kezükben, és még ha nyerünk is, akkor sem leszünk függetlenek. Gyanítom, hogy a németek csatolt állama leszünk...

TISZA (*félbeszakítja*)

Ha pedig veszítünk, akkor Magyarország, mint önálló entitás megszűnik létezni. Értse meg, hogy tulajdonképpen nincs választásunk. Ezt a háborút ránk kényszerítették. (*éles hangon*) Lehet-e egy ránk kényszerített háborút el nem fogadni?! Amennyire áll az, hogy a legnagyobb bűn a földön egy háborúnak szükség nélkül való provokálása, annyira áll az is, hogy hitvány, silány, megvetésre méltó, s az életre sem érdemes az a nemzet, amelyik kitér a rákényszerített háború elől. Ez az egyetlen lehetőségünk rá, hogy egyszer és mindenkorra deklaráljuk a világ számára azt, hogy létezőnk, és helyet követelünk magunknak a világ hatalmasságai között, ahogyan az egy ezer éves népet megillet, s nem tűrjük el, hogy életrevalóságunkat kétségbe vonják.

ÚJSÁGÍRÓ

Azt hittem, hogy éppen a magyar nép az, akinek nem kell bizonygatnia, hogy van létjogosultsága Európában. Csak nem Önt is megcsapta az ostoba szociáldarwinizmus szele?

TISZA (*vakarja a fejét. Logikusan érvel, de kevés meggyőződéssel*)

Hát ha meg nem is csapott, de néhány megkötéssel azért van igazság benne. Nézze, nehezen vitatható, hogy az erősebb és gyengébb nemzetek közti összecsapás elkerülhetetlen, vagy legalábbis valószínű. A konfliktus az erősebb előjogai megőrzésének és megerősítésének természetes következménye. Bár nem hiszek abban, hogy a gyengébb nemzetet teljes egészében alá kell vetni az erősebbnek, ennek Szerbia megszállásával kapcsolatban is hangot adtam, azt azért feltételezem, hogy bizonyos alkalmazkodás a kettő között az erősebb javára le fog zajlani. Voltak, vannak és lesznek a nemzetek jogosultnak érzett aspirációinak ütközőpontjai. Vannak területek, amelyeket etnográfiai jellegük, geográfiai fekvésük, gazdasági és katonai jelentőségük több nemzet érdekszférájába utal.

Ilyen területekre nézve a világtörténelem csak egy döntést ismer: az erők mérkőzése útján való leszámolást, ami belenyugváásra s elvárásainak megfelelő módosítására kényszeríti a gyengébbiket.

Jelenleg, mi az erők oldalán állunk, de ha csak ülünk és várunk, könnyen a másik oldalon találhatjuk magunkat, s akkor talán örökre elveszít-

jük a lehetőséget arra, hogy mi mondhassuk meg másoknak, hogy mit és hogyan csináljanak, és ne pedig ők nekünk. Megvallom, én nem akarok egy olyan Magyarországon élni, ami alávetett, gyenge és kiszolgáltatott, ennek még a gondolata is mélysegesen elszomorít. Ezt a háborút tehát olyan keretek között kell tartani, amik között mi számítunk az erősebb félnek. Éppen ezért vagyok minden erőmmel azon, hogy lokalizáljuk a háborút, hogy csak a Monarchia és Szerbia vívja egymással a küzdelmet. Ezért vagyok akkora ellenzője az annexiónak, mert úgy vélem ez a záloga a számunkra legjobb kimenetel bekövetkezésének.

ÚJSÁGÍRÓ

Azt hiszem ez nem lesz elég. A holnapi újságok már az orosz általános mozgósításról fognak szólni, s Németország célja sem a Monarchia nagyhatalmi státuszának megvédése, csak eszközként használnak minket. Mondja miniszterelnök úr, már végleg elveszett a béke reménye?

TISZA (*csalódottan*)

Nos, valóban úgy tűnik, hogy Oroszország és a központi hatalmak között már szinte elkerülhetetlen a háború. Én úgy vélem, hogy brit közvetítéssel még lehetne esély a békére, ha folytathatjuk a háborút Szerbia ellen, és az oroszok leállítják a mozgósítást. Ferenc József, Berchtold, Conrad és Krobatin szerint azonban a pusztítás szellemét már kiengedték a palackból, s nem lehet megállítani. Így elvetették ezt a lehetőséget. Annyi biztos, hogy a Monarchia az utolsó pillanatig készen áll a békére Európa Szerbián kívüli részével. A káoszt azonban fel kell számolni.

ÚJSÁGÍRÓ

Lassan mennem kell, hogy a mai ülésről írt cikemet leadhassam lapzártáig, de egy utolsó kérdést engedjen még meg miniszterelnök úr. (*Tisza jelzi, hogy figyel.*) Ön miben bízik?

TISZA (*mosolyog*)

Tudja, keserves húsz esztendőn keresztül gyötört az a gondolat, hogy ez a Monarchia, s benne a magyar nemzet, pusztulásra van kárhozthatva, mert az Úristen el akarja veszteni azt, akinek elveszi az eszét. Az utolsó néhány évben kezdett jobbra fordulni a dolog, mind újabb és újabb örömdetes események keltették új életre a reményt, hogy a világtörténelem nem tér még napirendre felettünk.

Most e nagy idők válságos napjaiban dől el a dolog végleg. Mégis azt gondolom, hogy azt a nemzetet, amely így viseli magát a rá tornyosuló veszélyek között, nem ítélné halálra a Gondviselés, mert hiszen nem vak sors szeszélye hányja az emberiség hajóját cél és rendszer nélkül ide s tova, hanem egy bölcs kéz vezeti azt megpróbáltatások, szenvedések, vérontások szikláin és zátonyai között mindig tovább, magasztos rendeltetése felé. Ez a válaszom Önnek, a Gondviselés az, amiben bízom. Imádkozom Istenhez, mert kimondjuk, vagy sem, valójában nem más a tét, mint a létezésünk, s hiszem, hogy Isten velünk van, habár akaratát ránk nézve nem ismerem biztosan.

ÚJSÁGÍRÓ (*indulóban van*)

Azt kívánom, hogy igaza legyen miniszterelnök úr. Azt hiszem saját érdekem is, hogy a legjobbakat kívánjam Önnek. Vizontlátásra.

TISZA

Isten velünk van barátom, ne aggódjon. Életemmel felelek e küldetés sikeréért. Vizontlátásra.

Tisza gondterhelten ott marad a pamlagon, az újságíró elindul a folyosón, kimegy egy ajtón, majd a karzaton bukkan fel, ahol már felállt a kórus. Az újságíró beáll a kórusba középen, Lehár vezényel. Tisza letről nézi a kánont éneklő kórust, majd sírva fakad, arcát a kezébe temeti és fokozatosan összeomlik a felelősség súlya alatt.

Világégés (Magyarokhoz III.)

Ég a világnak bús ege, ó magyar!
Pár száz tekintély terve uralkodik!
S a föld lakóit még nem látott
Dicsstelen vérzivatarba űzi.

Ébreszd fel alvó, harcosi kedvedet,
Sikítson bomba, jöjjön ezer veszély!
Nem félek, sziréna harsogását,
Kelepelő géppuskák lövését
Bátran kiállom!

Csak a sokaság, nem a lélek!
S meggyötört nép lesz hősi áldozat!
Ez tette Tróját föld porává,
Ez Karthágót, s Mohácsot híressé.
Marad még
szabad nép?

Függöny, az első felvonás vége.